№ 152 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 26 **1898** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 26 № 152

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական ճանապարհորդութիւն. Պէտք է շտապել.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Զինուորական լուծը. Հոգևորականութիւնը և նրա նշանակութիւնը. Նամակ Հին-Նախիջևանից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պարիզի դէպքերը. Նամակ Ամերիկայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Այժմ, երբ գերմանական կայսրի Պալեստինա գնալը իրագործվելու վրա է, կարևոր ենք համարում շեշտել, որ այդ ճանապարհորդութիւնը բոլորովին զանազանվում է թագակիր անձանց բազմատեսակ ճանապարհորդութիւններից։ Դա աչքի ընկնող մի երևոյթ է, ունի միջազգային նշանակութիւն և կը թողնի գերմանական տարրի կօլօնիալ քաղաքականութեան տարեգրութեան մէջ յայտնի հետք։

Թէ՛ Պալեստինայում և թէ առհասարակ Միջերկրական ծովի ափերում գերմանական անունը և գերմանական դրօշակը մինչև այժմ առանձին հեղինակութիւն և ազդեցութիւն չեն ունեցել։ Այդ տեղերում աւելի կարևորութիւն են վայելել ֆրանսիական և անգլիական դրօշակները և վերջերս իտալականը և աւստրիականը։ Վիլհելմ կայսրը, իբրև պետ մի նորակազմ հզօր պետութեան, մեծ շուքով և հանդիսով տանում է իր հետ գերմանական դրօշակը՝ ծածանելու այն տեղերում, ուր նա մինչև այժմ աննշան դեր էր կատարում։

Թէև դեռ խաչակիրների պատերազմի միջոցին գերմանացիները մեծ թւով երևացին Պալեստինայում և Առաջաւոր Ասիայում, թէև նոյն իսկ գերմանական թագաւորներ, ինչպէս օրինակ Ֆրիդրիխ Բարբարօսսա, մասնակցեցին այդ արշաւանքներին, սակայն Արևելքում բոլոր եւրօպացիները յայտնի էին լատին անունով, որովհետև նրանց հոգևոր ղեկավարութիւնը բղխում էր մի կենտրոնից՝ Հռօմից, որի անունով և կատարվում էր Եւրօպայի մուտքը Պալեստինա։ Այնուհետև դարերի ընթացքում գերմանական տարրը ոչ մի նոր առիթ չունեցաւ Արևելքի հետ շփվելու, մինչդեռ լատին տարրը շարունակում էր անդադար հաղորդակցութեան մէջ լինել։ Մանաւանդ վերջին դարերի ընթացքում մեծացաւ ֆրանսիական ազդեցութիւնը, որ հասաւ իր գագաթնակէտին Նապօլէօնների օրով։ Նապօլէօն Առաջին՝ Եգիպտոս կատարած իր արշաւանքով սարսափ ազդեց ոչ միայն փարաւոնների աշխարհի վրա, այլ և բոլոր հարևան երկիրների վրա։ Նապօլէօն Երրորդը՝ Լևանտի քրիստոնեաների օգտին ցոյց տուած իր աջակցութեամբ վերջնականապէս հաստատեց ֆրանսիական հեղինակութիւնը։ Այդ հեղինակութիւնը ուժեղ է և այժմ, բայց ահա՛ մի քանի տարի է, որ նա սկսել է պակասել. իսկ դրա փոխարէն առաջ են գալիս ուրիշ ազդեցութիւններ, որոնցից մէկը պէտք է համարել գերմանականը, որ մինչև այժմ ոչ մի դեր չէ կատարել և պէտք է այսուհետև սկսի երևալ։

Գերմանացիները վաղուց է, որ աշխատում են հող պատրաստել իրանց ազդեցութեան համար Թիւրքիայում։ Մի քանի երկաթուղիներ գտնվում են գերմանական ընկերութիւնների ձեռքում, երկաթուղիների ուղղութեամբ հաստատվել են գերմանական կօլօնիաներ. գերմանական զինուորական գործողներ դարձել են Թիւրքաց զօրքի ղեկավարներ, գերմանական ապրանքները արտօնված դրութեամբ մուտք են գործում Թիւրքիա, իսկ այժմ մինչև իսկ ենթադրութիւն կայ, որ Գերմանիան կարողացել է մօտեցնել Թիւրքիան եռապետեան դաշնակցութեանը։ Մնում էր այդ բոլորը պսակել մի վերջին քայլով ևս՝ մի ճանապարհորդութիւն կատարելով դէպի Թիւրքիա և այցելելով այն տեղերը, որոնք այնքան մեծ նշանակութիւն ունեն քրիստոնէական մասսայի հասկացողութեան մէջ։ Բողոքական աշխարհը տեղ չունի Փրկչի գերեզմանատան մօտ. լատինադաւան, յունադաւան և նոյն իսկ հայ-լուսաւորչականութեան նման մի փոքր համայնք իրանց տեղն ունեն քրիստոնէութեան ծննդավայրում, իսկ բողոքականութիւնը՝ ոչ։ Վիլհելմ կայսրը մտադիր է ձեռք բերել և այդ գերազանցութիւնը։ Անկասկած մեր դարի ոգին այն նշանակութիւնը չէ տալիս Երուսաղէմին, ինչ որ նա ունէր առաջ, բայց և այնպէս բողոքական մասսայի համար մեծ հրապոյր ունի Փրկչի քաղաքում ունենալ սեփական տեղեր այնպէս, ինչպէս այդ ունեն ուրիշ դաւանութիւնների ներկայացուցիչները։

Այդպիսով Վիլհելմ կայսրի ճանապարհորդութիւնը դառնում է մի նախամտածված ծրագրի իրագործում, որ սերտ կապ ունի գերմանական տարրի զարգացման խնդրի հետ։

ՊԷՏՔ Է ՇՏԱՊԵԼ

«Մշակի» երէկվայ թղթակցութիւնը Թաւրիզից, ինչպէս և նախորդ թղթակցութիւնները, պարզ ցոյց են տալիս, որ հացի խնդրի առիթով այդ քաղաքում ծագած խռովութիւնները կատարեալ ժողովրդական յեղափոխութեան կերպարանք են կրում։ Այն՝ ինչ որ չը կարողացաւ անել պարսից ուժասպառ և անընդունակ կառավարութիւնը՝—պատժել ցեցերին և հարստահարիչներին, անխիղճ և անգութ կապիտալիստներին, որոնք արուեստական կերպով սով են առաջ բերում երկրում,—ժողովուրդն ինքը կատարեց։ Ճնշված, սովատանջ, հաց, հաց աղաղակող ժողովրդի կատաղի զայրոյթը մի րոպէում ջարդեց, փշրեց այն պալատները, որ կառուցել էին կեղեքիչ հոգևորականները՝ ծծելով խեղճ ժողովրդի արիւնը։ Ամբողջ տարի ժողովուրդը դիմում էր կառավարութեան, յայտնելով, որ մի քանի կեղեքիչներ հաւաքում են երկրում գտնված ամբողջ ցորենը, որպէս զի թանկ ծախեն. խնդրում էր թոյլ չը տալ այդ, բայց փեշքէշները խլացնում էին կառավարիչների ականջները։ Եւ ահա՛ հասաւ մի օր, երբ ամբողջ երկրի մէջ, այն երկրի, որ Պարսկաստանի ամենաբերրին և առատն է համարվում, հացագործները փակեցին իրանց խանութները, որովհետև այլ ևս ցորեն չը կար ու ժողովուրդը մնաց անհաց, սովածութեան վտանգին մատնըված։ Եւ բնական է, որ պահպանողական ամբոխը, քաղցած ժողովուրդը, օգնութիւն չը գտնելով կառավարութիւնից, դիմեց յուսահատական միջոցի, և առանց մտածելու հետևանքների մասին, ինքն իր ձեռքով իր դատաստանը կատարեց կեղեքիչների ու հարստահարիչ ցեցերի գլխին...

Այդ օրինակն առաջինը և վերջինը չէ։ Պատմութիւնը մեզ ցոյց է տալիս, որ այն երկիրներում, ուր կառավարութիւնը չէ կարողացել ժողովրդի ապահովութեան համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել, և ուր անհրաժեշտ բարեփոխութիւնները վերևից չեն մտցրել, նրանք կատարվել են ներքևից, ժողովրդի ձեռքով, բռնի կերպով։ Պարսկաստանը ներկայումս գտնվում է այնպիսի մի վիճակի մէջ, որ այլ ևս անկարելի է յետաձգել բարեփոխութիւնները. պէտք են արմատական բարեփոխութիւններ, որոնք կարողանան ազատել ժողովրդին կառավարիչների, խաների, կեղեքիչ հոգևորականների կամայականութիւնից, նպաստել երկրի տնտեսական զարգացման և ապագայ սարսափելի ցնցումների առաջն առնեն։

Որոշ, հաստատ օրէնքներ—ահա՛ փրկութեան

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Ն Ա Մ Ա Կ Թ Ի Ւ Ր Ք Ի Ա Յ Ի Ց

Կ. Պօլիս, օգոստոսի 6-ին

Յուլիս 11-ը, կըսէ «Eclair», անգղիացոց կողմանէ Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծման տարեդարձն է։ Եգիպտացիներն անոր տխուր յիշատակը միշտ պահած են։ Ամեն տարի, երբ յուլիս 11-ը կուգայ, անոնցմէ ամենէն կրակոտները՝ հանդարտ սակայն խիստ արտայայտիչ ցոյցեր կընեն։ Անգղիական գրաւման դէմ միշտ բողոքող ազգային կուսակցութիւնը, որոյ մարմնացումն է Մուստաֆա Քամէլ, երբեք չի մոռնար, երբ առիթը պատահի, յիշեցնելու նամակի ձևով և այս վերջինին միջոցաւ Անգղիոյ նախարարապետին, թէ Եգիպտոսի մէջ այդ խնդիրը ոչ մոռցուած է և ոչ ալ անկից ետ կը կենան եգիպտացիները։

Մուստաֆա Քամէլ հիմա Պարիզ է, ուր՝ չի նայելով իր բաւական երկարատև հիւանդութեանը, յաջողեցաւ դարձեալ իր հայրենասիրական պրօպականտն յառաջ վարել։ Անոր պատահեցանք—կը յաւելու «Eclair»-ի աշխատակիցը և իմացանք, որ երբեք չէ թերացած նա այն պարտականութեան մէջ՝ զոր իրեն համար նուիրական կը համարի։ Բաց այտի, նա երբ կը գրգռուի, բնաւ տարեդարձները չը սպասեր։ Մէկ քանի օր առաջ, խիստ պատշաճ լեզուով նամակ մը յղեց լորդ Սօլիզբուրիի, ի պատասխան անոր խօսած մէկ ճառին։ Ահաւասիկ այդ նամակն, որ յուլիս 4 թւականը կը կրէ.

«Միլօրդ,

«Լրագիրներու մէջ կարդացի Ձեր Վսեմութեան վերջերս խօսած ճառին մէկ յայտագիրն, յորում կը հաստատէք, թէ Անգղիան սուրով յաղթեր է Եգիպտոսի։ Այդպիսի յայտարարութեան մը դէմ կը զայրանայ մարդկային խիղճը և եգիպտացի հայրենասէրներն իրենց բովանդակ ոյժովը կը բողոքեն այդ բանին դէմ։ Ո՛չ, Միլօրդ, Ձեր երկիրը չի նուաճեց իմ երկիրս. ընդհանուր աշխարհը վկայ կը կոչեմ։ Անգղիա երբեք չի պատերազմեցաւ Եգիպտոսի հետ 1882-ին։ Նա բարեկամաբար միջամտեց խընդրոյն՝ խդիվական գահն ամրացնելու համար։ Հիմա կը վայլէ քաղաքակրթեալ մեծ ազգի մը, որ բարեկամաբար Եգիպտոսը գրաւելու ժամանակ, զայն վերստին իր բաղդին թողելու համար տուած խոստման հակառակ, ենէ հեգնաբար յայտարարէ բոլոր աշխարհի առջև, թէ «Անգղիան սուրով յաղթեր է Եգիպտոսի»։ Եւ, Դուք, Միլօրդ, պատիւ, քաղաքակրթութիւն, մարդկութիւն ըսելով՝ ինչ կը հասկնաք, եթէ ո՛չ՝ քաղաքակրթութեան մէջ յանձնապաստան ազգերու սորվութիւնը։

«Դո՛ւք չէ՞ք, Մելօրդ, որ ըսիք 1886-ին—Յարգեմք մեր խոստումներուն սրբութիւնը և ելնեմք Եգիպտոսէն։

«Դուք չէ՞ք, Միլօրդ, որ 1886-ին՝ նոյեմբերի մէջ, ըսիք Վաղինգտոնի.—Մարդ ձերքով մեծապէս կը խաբուի, երբ կը կարծէ, թէ մենք կուզեմք անպայման կերպով մնալ Եգիպտոսի մէջ, մինչդեռ մենք միջոցներ կը փնտռեմք պատուաւոր եղանակաւ անկից դուրս ելնելու։

«Դուք չէ՞ք, Միլօրդ, որ 1887 թւականին, յունիսի 10-ին, պարլամէնտի մէջ, սա խօսքերն արտասանեցիք.—Երբէք ներելի չէր մեզ Եգիպտոսի պաշտպանութիւնը վրանիս առնել և ոչ իսկ ենթադրելով, թէ այդ պաշտպանութիւնը կրնար համաձայն լինել միջազգային օրինաց և մեր երկրի շահերուն։

«Դուք չէ՞ք, Միլօրդ, որ 1889-ին ըսիք.—Յայտարարել, թէ Անգղիան մշտատև եղանակաւ Եգիպտոսի մէջ պիտի մնայ, կը նշանակէ հաստատել մեր անբաւականութիւնն այն յարգանաց մէջ՝ զոր պարտիմք առ թագուհւոյն կառավարութիւնն կատարեալ հպատակութեամբ։

«Եթէ այս ազնիւ յայտարարութիւնները հիմա բոլորովին մոռացուած կամ Ձեր Վսեմութեան կողմանէ արհամարհուած են, Դուք, Միլօրդ, յիշեցէք այն խօսքը՝ զոր ըսիք.—Մեծ ազգերու կործանման պատճառն իրենց փառասիրութիւնը եղած է։ Արդ՝ նոյն ազգերը, անցեալին մէջ, իրենց գերեզմանը Եգիպտոսի մէջ գտած են, հետևաբար և Անգղիան, եթէ յամառի մնալ մեր երկրին մէջ, մի և նոյն բաղդին պիտի արժանանայ անշուշտ։ Որովհետև եթէ Ձեր Վսեմութիւնն այնպէս կը մտածէ, թէ Անգղիոյ կամեցողութիւնը քան Եւրոպայինը գերիվեր է, անշուշտ պիտի գայ օր մը՝ յորում եգիպտական հայրենասիրութիւնը միայն իր յաղթանակը պիտի տանի բովանդակ այն հզօր Անգղիոյ վրա։

«Այս նամակը կարդալով, Միլօրդ, թերևս Ձեր ուսերը թօթուէք, սակայն անգղիացին, որ իր երկրին պատիւը անձնական գձուձ շահերէ ի վեր կը դասէ, անտարակոյս պէտք է որ ամօթէն դողայ քիչ մը։

«Հաճեցէք ընդունել, և այլն։

«Մ ո ւ ս թ ա ֆ ա Ք ա մ է լ»։

Խօսակցութիւնը շարունակելով—կը յարէ ֆրանսիական լրագրի աշխատակիցը, հարցուցի այս կրակոտ հայրենասէրին, թէ այդպիսի տարեդարձի մը նկատմամբ ինչ էին իր զգացումները։

—«Խորին վիշտ կը զգամ,—պատասխանեց Մուստաֆա Քամէլ—և սաստիկ կը զայրանամ։ Այդ յուլիսի 11-ը մեզ կը յիշեցնէ մեր թշուառութիւնները, և այն՝ Եգիպտոսի համար, սգոյ տարեդարձ մ՚է. ինչպէս Մեծին Բրիտանիոյ համար ալ՝ ամօթոյ։ Ի՞նչպէս չը զայրանայ մարդ՝ երբ կը կարդայ Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծման պատմութիւնը։ Մարդ կը խորհի, թէ արդեօք կարելի՞ է որ եւրոպական մեծ պետութիւն մը, այնքան քաղաքկրթեալ և քաղաքակրթելու յաւակնող, այսպիսի գարշելի ոճիր մը գործէ։ Պատմութիւնն ինչ պիտի կրնայ ըսել այս մեծ պետութեան համար, որ պատրուակելով, թէ եգիպտական մարտկոցներն սպառնացեր են անգլիական նաւատորմին, Աղեքսանդրիան բովանդակապէս արեան և հրոյ մատնեց։ Եւ սակայն մի և նոյն առեն Աղեքսանդրիոյ նաւահանգիստին մէջ կային նաև ֆրանսական և աւստրիական նաւեր, որք բնաւ չի նկատուեցան այնպէս։

—Յուլիսի 11-ը, շարունակեց Մուստաֆա Քամէլ, պէտք է յիշեցնէ դիւանագէտներուն, որ Եւրոպայի բաղդը կը վարեն, իրենց պարտականութիւնն հանդէպ Անգղիոյ՝ եգիպտական հարցի մէջ։ Այսօր ճիշդ տասնևվեց տարի է, որ Անգղիան՝ Եգիպտոսը բարեկարգելու և խդիվական գահն ամրապնդելու համար՝ Եգիպտոսի կը տիրէ... Այսչափ ժամանակ մը բաւական չէ՞ միթէ իր ընկլիքն ընելու և մեր սիրելի հայրենիքը մեզ վերադարձնելու համար. կամ աւելի ճիշդն ըսեմք. մ՚յլ ևս ժամանակը չէ՞ որ Եւրոպան իր կամքը լսել տայ Անգղիոյ։ Այժմ Եւրոպայի մէջ մարդ չի կայ չը գիտցող՝ թէ Անգղիոյ նպատակն է Եգիպտոսը կլլել. և սակայն եւրոպական պետութիւնները պիտի թողո՞ւն Անգղիոյ, որ կլլէ ամենուն անհրաժեշտ եղող սոյն ճանապարհն, աֆրիկեան սոյն ընդարձակ երկիրը, վերջապէս, աշխարհի ամեն ճանապարհի բերան համարուած սոյն դուռը։ Ահա այս է որ կը մտածեմք։ Բայց մենք, յամենայն դէպս, կը ճանչեմք մեր պարտականութիւնը։ Մենք պիտի աշխատեմք մեր երկրին մէջ և, ապահով եմք, որ պիտի յաջողիմք բոլոր եգիպտացիներն այնպէս ընել, որ առ հայրենիս իրենց պարտքն ու իրաւունքը ճանչող մարդիկ լինեն և հոգւով ատեն զայն, որ ճնշում ի գործ կը դնէ մեր նախնիքներէն մեզ ինկած այս սուրբ ու վսեմ ժառանգութեանը վրայ։ Երբ եգիպտական ազգը մի սերտ և մի կամք ունենայ, այն օրն աշխարհ մերը պիտի համարուի և եգիպտական հայրենիքը պիտի լինի ազատ։ Եգիպտոսի վրայ մտածող ֆրանսացիներն, որ լաւ գիտեն՝ թէ այսօրուան օրս Անգղիան ինչպէս կը թաղէ

միակ ելքը. այլապէս ժողովրդական յեղափոխութիւնը կարող է մի այնպիսի ծաւալ ստանալ, որ այլ ևս անկարելի կը լինի կանգնեցնել: Պէտք է վերևից սկսել և իրագործել խաղաղութեամբ այն, ինչ որ վերջ ի վերջոյ ներքևից կը սկսվի և կը կատարվի սարսափելի զոհերով: Ուրեմն պէտք է շտապել:

Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԼՈՒԾԸ

Այժմ, երբ քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ դըրած է զինաթափութեան հարցը, առանձին նըշանակութիւն են ստանում այն թւանշանները, որոնք ցոյց են տալիս, թէ ինչ զոհեր է կլանում ժամանակակից միլիտարիզմը: Ահա մի քանի տեղեկութիւններ, որ քաղում ենք նորերս ռուսերէն լեզուով լոյս տեսած մի գրքից:

Եւրոպական վեց մեծ պետութիւնները 1896—1897 թւերի պետական բիւջէտով հետևեալ ծախսերն են նշանակել ցամաքային բանակի և նաւատորմի համար.

Մեծ Բրիտանիա . .	374,000,000 րուբլի.
Ֆրանսիա	350,000,000 »
Ռուսաստան . . .	344,000,000 »
Գերմանիա . . .	320,000,000 »
Աւստրո-Ունգարիա .	200,000,000 »
Իտալիա	139,000,000 »

Միջին թւով իւրաքանչիւր բնակչի վրա ընկնում է այդ ծախսերից.

Մեծ Բրիտանիայում . .	9 ր. 70 կոպ.
Ֆրանսիայում	7 » 98 »
Գերմանիայում	6 » 14 »
Աւստրո-Ունգարիայում . .	4 » 66 »
Իտալիայում	4 » 49 »
Ռուսաստանում	2 » 66 »

Այստեղ պէտք է նկատի առնել, որ թէև, օրինակ, Ռուսաստանում իւրաքանչիւր բնակչի վրա ընկնում է զինուորական ծախսերի համեմատաբար շատ աննշան քանակութիւն, բայց այդ քանակութիւնը այդքան աննշան չի երևայ, եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ այդտեղ ժողովուրդը չունի այն հարստութիւնը, ինչ ունեն այնպիսի երկիրներ, որոնք անհամեմատ շատ են տալիս զինուորական ծախսեր: Այդ բանը պարզ երևում է հետևեալ հաշւից.

Մեծ Բրիտանիայում իւրաքանչիւր բնակիչ տարեկան միջին թւով ունի եկամուտ 320 րուբլի, Ֆրանսիայում—264 րուբլի, Գերմանիայում—211 րուբլի, Աւստրո-Ունգարիայում— 140 րուբլի, Իտալիայում—116 րուբլի, Ռուսաստանում—108 րուբլի: Այդ հաշւով դուրս է գալիս, որ իւրաքանչիւր բնակիչ տալիս է իր տարեկան եկամուտի հետևեալ տոկոսը.

Մեծ Բրիտանիայում . . .	3%
Ֆրանսիայում	3%
Գերմանիայում	2,9%
Աւստրո-Ունգարիայում . .	3,3%
Իտալիայում	3,8%
Ռուսաստանում	2,5%

Ուրեմն, իւրաքանչիւր ազգ համարեա հաւասար չափով է կրում ծախսերի ծանրութիւը: Այժմ տեսնենք թէ բացի փողից ազգերը ինչ են տալիս պատերազմի աստուծուն: 1896—1897 թւականներին գոյութիւն ունէր զօրքերի հետևեալ քանակութիւնը՝ խաղաղ ժամանակի համար որոշված.

Աւստրո-Ունգարիա . .	360,000
Իտալիա	211,000
Գերմանիա	585,000
Ֆրանսիա	593,000
Մեծ Բրիտանիա . . .	223,000
Ռուսաստան	1,000,000

Դուրս է գալիս, որ Ֆրանսիայում և Գերմանիայում բանուորական հասակում (20-ից մինչև 60 տարեկան) գտնվող իւրաքանչիւր 20 տղամարդից մէկը զօրքի մէջ է, իսկ Աւստրիայում և Ռուսաստանում—իւրաքանչիւր 30 տղամարդից մէկը: Որպէս զի կարելի լինի հաշւել, թէ ժողովրդական տնտեսութիւնը ինչ վնասներ է կրում այն հանգամանքից, որ հազարաւոր ընդունակ մարդիկ խլվում են իրանց գործից և գնում են զօրքի մէջ ծառայելու, բերում ենք հետևեալ հաշիւը: Միջին հաշւով մի բանւորի տարեկան գործը գնահատվում է Անգլիայում—760 դօլլար, Ֆրանսիայում և Գերմանիայում—545 դօլլար, Աւստրո-Ունգարիայում—409 դօլլար, Ռուսաստանում—381 դօլլար: Վերածելով դօլլարները ռուսաց փողի, մենք կը տեսնենք, որ զինուորագրութիւնը իւրաքանչիւր տարի խլում է ժողովրդից.

Ռուսաստանում . . .	743,000,000 րուբլի.
Ֆրանսիայում . . .	632,000,000 »
Գերմանիայում . . .	621,000,000 »
Մեծ Բրիտանիայում . .	330,000,000 »
Աւստրո-Ունգարիայում .	288,000,000 »

Այսպէս՝ զօրքը տարէց տարի ծծում է ազգերի տնտեսական ոյժերը: Դեռ լաւ է, որ խաղաղութիւն է տիրում: Իսկ եթէ ծագի պատերազմ՝ ապագայի այն ահռելի պատերազմը, որի անունը միայն սարսուռ է ազդում, այն ժամանակ ազգերի տնտեսական անկումը կը կատարվի արագութեամբ, միանգամից, վերջնականապէս:

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

(Նամակ Խմբագրութեան)

I

Վերջին ժամանակներս «Մշակ» լրագրում տեղի ունի մի պօլէմիկա, որ շատ հետաքրքիր է թէ՛ նիւթի լրջութեամբ, թէ՛ մասնակցողների թւի քանակութեամբ և թէ կարծիքների տարբերութեամբ: Այս պօլէմիկային մասնակցեցին շատ յայտնի և անյայտ անձնաւորութիւններ, որոնցից մի քանիսը բաւականացան իրանց ըզգացմունքների և կարծիքների արտայայտութեամբ, իսկ միւսներն աշխատում էին հիմնաւոր կերպով ապացուցանել և պարզաբանել իրանց հայեցակէտը: Այս վերջիններին պատկանում է նաև պ. Գ. Կ., որ «Մշակի» №№ 130 և 132-ի մէջ տպագրեց մի յօդուած՝ «Ինտելիգէնցիա և հոգևորականութիւն» վերնագրով, որտեղ որոշ պատմական և հասարակագիտական հիմունքների վրա յենվելով, աշխատում է ապացուցանել, որ մեր հոգևորականութիւնը մի դասակարգ է, որ է վ օ լ ի ւ ց ի ա յ ի անխուսափելի օրէնքին համաձայն ներկայումս անպէտքութեան է մատնվել և պիտի անհետանայ կեանքի ասպարէզից:

Նախ և առաջ հասարակական հարցեր քննադատելիս և ուսումնասիրելիս միշտ անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ և ամեն րոպէ չը մոռանալ, թէ ինչ հասարակութեան մասին է խօսքը: Եթէ հոգևորական դասակարգն այսօր գոյութիւն ունի Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Գերմանիայում և հայոց կեանքի մէջ, դա չի նշանակում, թէ այդ դասակարգը ամեն տեղ միատեսակ է: Եթէ այդ այդպէս լինէր, այն ժամանակ մահմէդական մօլլաներին և բողոքական պաստօրներին մենք պէտք է միատեսակ մարդիկ համարենք: Այո՛, հոգևորականներ ունի ամեն մի ազգ. սակայն ամեն մի ազգի հոգևորականութիւնն ունի իր բնորոշ, ինքնուրոյն դիմագիծը, իր որոշ դերը, նշանակութիւնը: Այդ հանգամանքն ի նկատի ունենալով, մենք կարծում ենք, որ եւրոպական կղերի պատմութիւնը հայոց հոգևորականութեան վերաբերմամբ չունի այն նշանակութիւնը, ինչպէս որ կարծում են պ. Գ. Կ. և մի քանի ուրիշները, որոնք նրանից առաջ «Մշակի» մէջ նոյն հարցին յօդուածներ նուիրեցին: Մեր կեանքը եւրոպականից շատ տարբեր է: Եւ այդ տարբերութեան պատճառները չէ կարելի վերագրել միայն մեր կուլտուրական անչափահասութեան և յետամնացութեան: Եւրոպական ազգերը ոչ մի ժամանակ չեն եղել այն դրութեան մէջ, ինչ դրութեան մէջ որ գըտնվում ենք մենք: Եթէ մենք վեր առնենք նըրանց կեանքը կուլտուրայի այն սոոր աստիճանում, օրին համապատասխանում է մեր այժմեան կեանքի զարգացումը, մենք դարձեալ կը հանդիպենք մեծ տարբերութիւնների, որոնք առաջ են եկել ցեղական առանձնայատկութիւններից, զանազան հարևան ազգերի փոխադարձ ազդեցութիւններից և այլ տեղական յ ա տ ո ւ կ պատմական պայմաններից: Հետևաբար պարզ է, որ հոգևորականութեան դիրքը Եւրոպայում և մեզանում այնքան տարբեր է, որ նրանց մէջ գրեթէ ոչ մի ընդհանուր կէտ չը կայ, ուստի միայն եւրոպական հոգևորականութեան պատմութիւնը չէ կարող մեզ բաւարար բացատրութիւններ տալ:

«Կար ժամանակ, ասում է յօդուածագիրը, երբ հոգևորականութիւնը ինչպէս ամեն տեղ, նոյնպէս էլ և հայկական կեանքում ահագին, լուսաւոր և առաջադէմ դեր էր խաղում: Հայութիւնը այն ժամանակ խարխափում էր խոր մըթութեան մէջ... և հոգևորականութիւնն էր մըտաւոր և բարոյական սնունդ մատակարարում»: Իսկ այժմ հայ ազգը չունի այլ ևս «խաւարում խարխափող» տարրեր: Ո՛չ, ունի. և այդ գիտէ ինքը յօդուածագիրը. «Մի ժամանակ հոգևորականութիւնն էր, որ կռւում էր խաւարի դէմ: Եւ ուրիշ կերպ էլ չէր կարող լինել, որովհետև այն ժամանակ խաւարի դէմ կռւելու միջոցները հոգևորականութեան ձեռքին էին — եկեղեցուբեմը, գրագիտութիւնը, վանք-դպրոցը և այլն». ինչո՞ւ. որովհետև հոգևորականներն էին հասարակութեան լուսամիտ մասը: Առաջադէմ և լուսաւոր խաւերի ձեռքումն են լինում միշտ խաւարի դէմ կռւելու միջոցները. և այդ հասկանալի է, քանի որ հէնց այդ դասակարգն է (ժողովրդի լուսաւոր մասն է) այդ միջոցների ստեղծողը և գործադրողը: Սակայն պ. Գ. Կ. սաստիկ յոռետես է: «Ամեն մի դասակարգ, ասում է նա, առաջադէմ լինելով իր աշխարհ գալու միջոցին, ժամանակի ընթացքում ծերանում և գլորվում է անցեալի անհունութեան մէջ, որովհետև նա անպէտքանում է»: Բայց այսպէս չէ: Այդ թիւր և սխալ հայեցակէտի պատճառը մեր կարծիքով այն է, որ յօդուածագիրը իրարից չէ զանազանում դասակարգ և կ ա ս տ ա տարբեր գաղափարները:

Ցայտնի է արդէն, որ կաստան, դասակարգերի այս փակ տեսակը, հետզհետէ թուլանում, վատասեռվում և անպէտքութեան է մատնվում, որովհետև նա՝ կղզիացած և առանձնացած տարր կազմելով, իր նեղ շրջանից դուրս չը գալով, չէ ընդունում ոչ մի նորոգող ոյժ, ոչ մի թարմացնող հոսանք: Օրինակի համար, վերցնենք յիշեալ փակ դասակարգերի տեսակին պատկանող Ֆրանսիայի արիստօկրատ դասակարգը, որը

փառւոններու մեր այս երկրին մէջ ազնիւ գործերն ու Ֆրանսայի փառքը, պարտաւոր են յիշել, թէ Աղեքսանդրիոյ ռմբակոծումն և Եգիպտոսի մէջ իրարու յաջորդող դէպքեր, Ֆրանսայի գլխուն, մինչև ցայսօր, նմանը չի տեսնուած վնասը բերին և թէ Արևելքի մէջ բնաւ չը պիտի ունենայ իր տեղն ու ազդեցութիւնը, եթէ ո՛չ անգլիացիները Եգիպտոսէն հանել տալով: Ահա այս պատճառաւ է որ ֆրանսական հայրենասիրութենէն դեռ շա՛տ բան կըսպասեմք:

—Խդիվին վրայօք ինչ գաղափար ունեն Եգիպտոսի մէջ:

—Նորին Բարձրութիւնը՝ Խդիվ Աբբաս-Հիլմի, միշտ սիրուած է իր ազգէն: Նա մեզ համար հայրենի գաղափարներու և ազգային պահանջումներու անձնաւորութիւնն է: Կարո՛ղ եմ հաստատել, և բոլոր եգիպտացիները նոյնը պիտի հաստատեն, թէ մենք ամենքս ալ մեր կենաց մինչև վերջին վայրկեանը պատրաստ եմք խդիվական գահը պաշտպանելու: Ի՛նչ որ են խդիվական շահերը, նոյնն են և ազգայինները: Գալով ներկայ խդիվին անձին, նա շա՛տ ժողովրդական մարդ է: Բնական է, որ անգլիացիք չարաչար կաշխատեն բեկանելու համար խդիվին ոյժն ու ազդեցութիւնը:

Մուստաֆա Քամէլ, ինչպէս լորդ Սօլիզպուրիի ուղղած նամակէն և իր յայտնած գաղափարներէն կերևի, բացարձակապէս թշնամական շարժում մը կը փափագի յառաջ բերել Եգիպտոսի մէջ ընդդէմ Անգլիոյ՝ Պարիզի մէջ ցոյց մը ընելով ի յագուրդ իր հայրենասիրական փառամոլութեանց, առ որ կը հրաւիրէ ֆրանսացիներուն ուշադրութիւնը.—. Որքա՜ն հեռի է փոքրին ասողէն, վայրկեանը՝ յաւիտենականութենէն...

Թողումք Մուստաֆա Քամէլն, որ իր երազներովը բժշկուի Պարիզի մէջ իր երկարատև հիւանդութենէն և իր անձը ներկայացնէ իբրև հայրենասիրական առաքեալ եգիպտական աշխարհին, խդիվի այս անգամուան այցելութիւնը դէպի Եւրոպա մեծ տագնապ ազդած է սուլթանին, որ բնաւ չէր թոյլատրած անոր, Եւրոպա անցնել, երբ խդիվն, ըստ սովորութեան, արտօնութիւն խնդրած էր պալատէն իր այս վերջին ճանապարհորդութեանն համար, ի դարման իր անձնական վատառողջութեան: Սուլթանի պալատէն առ խդիվ քաշուած հեռագիրը կը հրամայէր անոր Պօլիս գալ, փոխանակ Եւրոպա երթալու, ուր նորին կայսերական վեհափառութիւնն անպատշաճ կը դատէր իսլամ իշխաններուն յաճախ ներկայութիւնը, սակայն խդիվն երբէք ականջ չի դրաւ սուլթանին այս հրամանին՝ որուն անուղղակի ձեռք առած միջոցներն ալ երբէք օգուտ չի կրցին ընել՝ ետ կեցունելու խդիվն իր մտադրութենէն:

Կըսեն թէ Աբբաս-Հիլմի փաշա բնաւ չուզէր երթալ Պօլիս, ուր սուլթանին կողմէն կը հրաւիրուի իբրև իրեն ամենապատուական մէկ հիւրը, սակայն երբ Պօլիս ժամանէ, գրեթէ կարգելուի իր ապարանքին մէջ, որ պաշարուած կը լինի անթիւ լրտեսներով. նա՛ չէ կարող մինչև անգամ պտոյտ մը ընել Պօլսոյ մէջ, առանց կայսերական իրադէի:

Հետևեալ անեկդոտը տխուր տպաւորութիւն մը թողած է խդիվին անձին վրայ և ճանձրալի ըրած է իրեն համար իր այցելութիւնն ի Պօլիս:

Երկու տարի առաջ, երբ Նորին բարձրութիւնն Կ. Պօլիս հիւր եկաւ, իր վերադարձին, կը պատմեն, թէ հետևեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցեր է իր և սուլթանին միջև.

—Երկար ճամբորդութիւնները—ըսեր է խդիվ—զիս չափազանց կը յոգնեցնէ, Տէր Արքայ, մինչև Աղէքսանդրիա, երեք օր շարունակ ծովային ճամբորդութիւն չեմ ուզեր ընել:

Սուլթանը այլայլած հարցուցեր է յանկարծ.

—Ի՞նչ ընել մտադիր էք ուրեմն:

—Մտադիր եմ ճամբուն վրայ Մէլիտինէ և անոր մերձակայ մէկ երկու կղզիներն հանդիպել և այն տեղերը քիչ մը հանգիստ առնուլ:

— Կը վախնամ որ անհանգիստ կը լինիք:

—Այդ կղզիներուն հաճոյալի տեսարանը, օդին ու ջուրին աքանչելի յատկութիւնը, և, մանաւանդ ձերդ օգոստափառ մեծազօր կայսրութեան շնորհիւ, այն հանգստութիւնը զոր պիտի վայելեմ, երբէք նուաստիս անհանգստութիւն չը պիտի պատճառեն: Ձեր կայսերական մեծութիւնը եթէ բարեհաճի արտօնել նուաստիս այդ կղզիներն այցելել, մեծ բարեբախտութիւն պիտի լինի ձեր ծառային համար:

—Շա՜տ լաւ, բայց Եգիպտոսի մէջ իրարու վրա դիզուած այնքա՜ն գործեր կան, զանոնք յետաձգել կարելի չէ. ինչպէս կրնաք ուշանալ:

—Տէր արքայ, երեք օրի չափ ուշանալով, վնաս մը չը լինիր. արդէն նախարարապետ ծառանիդ, ձեր կայսերական մեծութեան շնորհիւ, գործերուն վրայ լաւ կը հսկէ, և իմ բացակայութիւնս բնաւ չի զգացներ:

—Ո՛չ, ո՛չ, ուղղակի Աղեքսանդրիա երթալու էք, ճամբուն վրայ ասդիս անդին երթալու բնաւ պէտք չի կայ:

Սուլթանը, որ ըստ սովորութեան ծայրայեղ կասկածոտ է, խդիվին սոյն առաջարկութեան վրա չափազանց յուզուեր է՝ զոր նկատելով Նորին բարձրութիւնն՝ անմիջապէս մատուցեր է իր հրաժեշտին առթիւ վերջին յարգանքներն ու մեկնելով պալատէն՝ ուղղակի իր մասնաւոր շոգենաւը գնացեր է՝ Աղեքսանդրիա երթալու համար: Շոգենաւը մեկնելու վրա է եղեր, երբ սուլթանին կողմանէ յանկարծ սենեկապետ մը եկեր և կայսերական ողջ-երթի բարեմաղթութիւններն ու բարևները մատուցանելէ յետոյ քաղաքավարութեամբ մը հարցուցեր է.

—Ձերդ Բարձրութիւն, արդեօք մտադրութիւն ունիք Միջերկրականի կղզիներն հանդիպելու:

—Ո՛չ,—պատասխաներ է խդիվն—արդէն մեր Օգոստափառ Վեհապետին ալ այնպէս խոստացայ, հետևաբար ետ կեցայ այն մտադրութենէն...

—Բայց եթէ հանդիպիք...

—Ինչպէս... Միթէ կարելի՞ է, որ Խալիֆէի մը տրուած խոստման դրժուի, մանաւանդ, կարելի՞ է, որ ես այդպիսի բան մը ընել համարձակիմ՝ իբրև իր ամենահաւատարիմ և ամենահպատակ ծառան...

—Բայց մեր Օգոստափառ Վեհապետը միայն խօսքով գոհ չը լինիր, կը պահանջէ, որ խոստմնագիր մը ստորագրէք:

—Խոստմնագի՞ր — պատասխաներ է խդիվը կրակ կտրած:—Շա՜տ լաւ, շա՜տ լաւ... հիմա ձեր ուզածին պէս խոստմնագիր մը գրեցէք, որ ստորագրեմ, կնքեմ, մարմինս ալ վրան կոխեմ, և, եթէ Նորին Վեհափառութիւնը կը փափաքի, վկաներ ալ գտնեմ, անոնց ալ հաստատել տամ...

Եւ երբ սենեկապետը խոստմնագիրը գրելու կը զբաղի եղեր, խդիվը՝ մեկուսացած՝

—Տէ՛ր Աստուած—ըսեր է, աս ի՛նչ զարմանալի մարդ է, ո՛չ ոքի վրա վստահութիւն ունի... Խոստմնագիրն ստորագրելէ յետոյ եթէ երբէք Միջերկրականի կղզիներն երթամ, ինչ պիտի ընէ այդ մարդն ինձ... դատաւորի առջև դա՞տ պիտի վարէ ինձ հետ...

Եւ անմիջապէս իր հանգստասենեակը քաշուելով՝ սուլթանին կողմանէ մէկ օր առաջ իրեն շնորհուած ականակուռ պատուանշանը սնդուկէն հանեց և իր ծառային առջև նետելով՝

—Առէ՛ք,—ըսեր է—ես այս պատուանշանին պէտք չ'ունիմ...

Խոստմնագիրն աւարտած լինելով՝ փութով ստորագրեր է զայն, և՝

—Շո՛ւտ ըրէք, դո՛ւրս ելէք շոգենաւէն, ես պիտի մեկնիմ—ըսելով իր հանգստարանը քաշուեր է:

Այն օրէն ի վեր խդիվը տակաւին մայրաքաղաքս ոտք կոխած չէ:

Այժմ, Նորին բարձրութիւնն, հակառակ սուլթանին կամաց, կը շարունակէ իր պտոյտն Եւրոպայի մէջ, և այս՝ մանաւորապէս կարևոր խնդրի մը կերպարանքն առած է: Եթէ երբէք Լոնդոն ալ այցելէ՝ սուլթանին զայրոյթն այլ ևս անբացատրելի կը լինի...

Կը հաւատեն՝ թէ Եւրոպայի մէջ խդիվին ամեն շարժումներն ի նկատ առնելու և պարբերաբար տեղեկագրելու համար՝ սուլթանը ամեն տեղ մասնաւոր լրտեսներ ուղարկած է...

Գիրուկ

պատմական մի որոշ և ընդարձակ շրջանում կատարեց մեծ դեր, իր ժամանակին հանդիսացաւ որպէս մի զօրեղ տարր և այսօր, շնորհիւ իր կղզիացման, ուժասպառ եղած, տեղի է տւել նոր և աւելի թարմ ու զօրաւոր տարրերի:—Բայց այլ բան է ազատ դասակարգը. օրինակ, հոգևորականութիւնը: Նրա դռները բաց են հասարակութեան բոլոր խաւերի առջև. հոգևորական դառնալ կարող է ամեն մի մարդ՝ լինի նա արիստոկրատ, լինի նա ռամիկ. նա չունի որոշ՝ ժառանգաբար սերված և աւանդական կապերով կապված անդամներ. Նրա կազմուածքը, հետևաբար, ենթարկվելով նոր և նոր թարմացնող պատուաստումների, չէ կարող մնալ ժամանակի ընթացքում քարացած և ամփոփ: Ահա ինչու ամեն մի ազատ դասակարգ, մշտապէս նորանոր ոյժեր ստանալով, կարող է երբէք չը պառաւել, չը ծերանալ: Հետևաբար, պ. յօդուածագրի կարծիքը, թէ «հասարակական դասակարգերի էվօլիւցիայի այս համառօտ նկարագրութեան մէջ ընթերցողը կարող է տեսնել, թէ ինչպէս իւրաքանչիւր դասակարգ ծնվում, զարգանում, հնանում և ծերանում է, մինչև որ անպէտքութեան մատնվելով, անհետանում է կեանքի ասպարէզից», եթէ ուղիղ է կաստաների վերաբերմամբ, միանգամայն սխալ է ազատ դասակարգերի նկատմամբ: Եթէ մեր այժմեան հոգևորականները անպէտք են, այդ չէ նշանակում թէ հոգևորականութիւնը, որպէս մի դասակարգ, չէ կարող առհասարակ և ամեն մի հանգամանքում պիտանի լինել: Մեր հոգևորականութիւնը ոչ թէ «պառաւել» է, այլ ապականվել: Այս երևոյթի պատճառների մասին մենք կը խօսենք մեր յօդուածի շարունակութեան մէջ:

Ս. Տիգրանեան

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

Օգոստոսի 11-ին

Այստեղի յաջորդ Կիւրեղ վարդապետի եռանդուն ջանքերով բացվել են մի շարք զեղծումներ, որ գործել է հոգևոր կառավարութեան մէջ տասնեակ տարիներ ծառայող մի անդամ: Որպէս մի քննութիւնը անկողմնապահ լինի և կատարված զեղծումները կասկածելի չերևան, Կիւրեղ վարդապետի խնդրբքով սինօդն ուղարկեց իբրև քննիչ Մեսրովբ վարդապետ Տէր-Մովսիսեանին, որը մի ամսվայ չափ քննելով և ստուգելով հոգևոր կառավարութեան մօտ 30 տարվայ գործերը և կատարված զեղծումները, այժմ վիճակի գիւղերն է շրջում՝ նորանոր հրէշաւոր զեղծումներ մերկացնելու: Խոստանալով գրել քննութեան հետևանքների մասին քննութիւնը վերջանալուց յետոյ, այժմ զեղծումների բնաւորութեան մասին մի փոքր գաղափար տալու համար կասենք որ 1886 թուի մեռօնօրհնութեան համար հոգևոր կառավարութեան մի անդամի ձեռքով նուիրաղրամ է հաւաքվել և ուղարկվել Էջմիածին 158 րուբլի 2 կոպէկ. բայց քննութիւնը անհերքելի փաստերով ապացուցանում է, որ այդ գումարը հաւաքվել է մօտ 80 գիւղ ունեցող վիճակի միայն մի գիւղից—Կորադէզից: Երևակայում էք, ընթերցող:

Երնջակայ ս. Կարապետի վանքը, որ ունի տարեկան մօտաւորապէս 4—5 հազար րուբլի արդիւնք (որից և ոչ մի կոպէկ չէ մտնում Մայր Աթոռի գանձարանը), շնորհիւ վանահայրերի անպիտանութեան, այն դրութեանն է հասել, որ թերևս շուտով արգելվի ուխտագնացութիւնը դէպի այդ հինաւուրց վանքը՝ նրա փտանգաւոր կերպով վնասված լինելու պատճառով: Ապա ուր են գնում այդ հազարները և ինչու համար են գործադրվում,—վանահայրերի և նրանց շուրջը հաւաքված պարազիտների անկուշտ որովայնը պարարտացնելու, կը պատասխանենք մենք: Եւ ինչ զարմանք, երբ Վարդավառի օրը վանքի ներկայ վանահայր Մեսրովբ արք-եպիսկոպոսից, մի խումբ քաղաքացի ուխտաւորների առաջ, մենք լսել ենք հետևեալ խօսքերը. «Ի՞նչ հարկ կար քննութեան ենթարկել այդ քահանային, քանի որ նա 30 տարուց աւելի ծառայում է (հասարակութեան թէ՝ իր գրպանին) հոգևոր կառավարութեան մէջ և այդ զեղծումներն էլ թող նրա վարձատրութիւնը լինի»: Խրախոյս չէ՞, ընթերցող:

Դեռ քանի մի ամիս առաջ այստեղի յաջորդ Կիւրեղ վարդապետի ջանքերով յայտնվում և հաստատվում է, որ Նորս գիւղի Ղ. քահանան (Մեսրովբ արք-եպիսկոպոսի եղբօր որդին է) իւրացրել է եկեղեցապատկան մի խոշոր գումար 1077 ր.—28 կոպ: Գործը, որքան տեղեկացանք, կոնսիստորիայից դէնը չի անցնում: Կոնսիստորիան էլ վճռում է յիշեալ քահանայից 1077 ր. 28 կ. փոխարէն պահանջել... 190 րուբլի գումար: Ժողովուրդը նմանօրինակ տգեղ փաստերի վրա է հիմնել իր՝ «ձուկը գլխից է հոտում» առածը:

Զ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստոսի 24-ին իշխան կառավարչապետը Թիֆլիսից ճանապարհ ընկաւ Բաթում:

—

Մեզ հաղորդում են, որ կառավարչական դպրոցների տեսչի կարգադրութեամբ՝ Գորում սեպտեմբերից վերաբացվելու է հայոց «եկեղեկան-ծխական» դպրոցը: Դպրոցի դասատուներ են նշանակված,—մի հայ քահանայ՝ կրօնի և հայերէնի համար, մի ռուս ուսուցիչ՝ ռուսերէնի և թւաբանութեան համար, և մի հայ վարժուհի՝ ձեռագործի համար:

—

Կ. Պօլսից հաղորդում են հետևեալ տեղեկութիւնը. «Հայաստանի Մուշ քաղաքից եկած տեղեկութիւններին նայելով, այդ քաղաքի շրջականերում քիւրդերը բոլորովին աւերել են երկու գիւղ, որոնցից մէկը ունէր 136 տուն բնակիչ, իսկ միւսը 150 տուն: Այդ գիւղերի մօտ 300 բնակիչները, մեծ մասամբ կանայք, ջարդված են կամ յաշմանդամ դարձրած: Կոտորածի պատճառը տեղական ոստիկանութեան գլխաւորի սպանութիւնն է եղել»:

—

Երէկ, օգոստոսի 25-ին, վերջացան Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի բարձր դասարանի աշակերտների հարցաքննութիւնները: Այս տարի ուսումն աւարտեցին 12 հոգի:

—

Վլադիկավկազում հրատարակվող «Казбекъ» լրագիրը, որ ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեամբ՝ 8 ամսով դադարեցրած էր, սեպտեմբերից պէտք է վերսկսի իր հրատարակութիւնը:

—

Օգոստոսի 24-ին Թիֆլիսում, IV-րդ բաժնի հաշտարար դատաւորի մօտ քննվեց «գաղտնի հայոց ուսումնարան» պահելու մի գործ: Թիֆլիսի VII ոստիկանական բաժնի պրիստավ Ամբարդանովը արձանագրութիւն է կազմել, որով մեղադրում է Արսէն և Վարշամ Սիմոնեանց եղբայրներին, թէ նրանք, չունենալով ոչ ցենզ, ոչ ուսումնարանական իշխանութիւնից թոյլտւութիւն, պահում էին Հաւլաբարում մի դպրոց, ուր սովորեցնում են հայոց լեզու, թւաբանութիւն և ռուսաց վայելչագրութիւն: Հաշտարար դատարանում Արսէն Սիմոնեանց բացատրեց, որ ինքն այս տարի աւարտել է Ներսիսեան դպրոցը և մտադիր լինելով գնալ Էջմիածին և ճեմարանը մտնել, բայց չունենալով ճանապարհածախս, չքաւորութեան պատճառով, մտածեց հաւաքել իր տանը մի քանի երեխաներ և նրանց դաս տալ, մի քիչ փող վաստակելու համար, ինչպէս այդ անում են միշտ գիմնազիստները և ուսանողները: Այդ աշակերտների մեծ մասը կրթնաքննութիւն ունէին ռուսաց լեզուից: «Ես չէի կարծում, ասաց մեղադրվողը, որ ամառվայ $2^{1}/_{2}$ ամիսներին երեխաների հետ պարապելու համար, հարկաւոր է ունենալ թոյլտւութիւն»: Հաշտարար դատաւորը, ի նկատի ունենալով, որ, օրէնքով, 10-ից աւելի երեխաներ սովորեցնելու համար պէտք է առանձին թոյլտւութիւն ձեռք բերել, որոշեց՝ Արսէն Սիմոնեանցին և նրան օգնող Վարշամ Սիմոնեանցին ենթարկել 5-ական րուբլի տուգանքի:

—

Լսում ենք, որ Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի կառավարիչ Կրավչենկօ հրաժարվում է իր պաշտօնից:

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մի պարոն ուղարկել է մեզ հետևեալ նամակը. «Վերջին ժամանակները յաջորդաբար հանդէս են դրվում զանազան պատկերներ Պետրոսեանի և Մալխասեանի մագազիններում: Այդ բազմաթիւ պատկերների մէջ, որոնք երիտասարդ Արսէն Մելիք-Շահնազարեանի վերջինի արդիւնքն են, առիթ ունեցանք տեսնել բուն հայկական կեանքին վերաբերող մի քանի նիւթեր. Նկարիչը բաւական աջող ըմբռնել է մեր նշանաւոր բանաստեղծների հոգեկան տրամադրութեան այն րօպէները, երբ նրանք նուագել են իրանց անմահ երգերը, այն է՝ «Ձայն տուր, ով ծովակ», «Արաքսի արտասուքը», «Պանդուխտ հայ պատանիկի երգը» և այլն: Քիչ հետաքրքիր չէ և «Կուժը կոտրվեց» պատկերը, որը ներկայացնում է Երևանի գաւառի գիւղերից մէկի անկիւնը, ուր հրաշալի ծառապատ բլրակի տակից հոսող առուակի մօտ՝ հայ գեղջկուհին տրխուր նստած, այլ ևս չէ կարողանում պարզերես վերադառնալ տուն, որովհետև կուժը կոտրեց և այդպիսով առիթ տւեց իր ընկերուհիներին ընդմիշտ ակնարկել նրա թուլութեան վրա՝ «Կժով գնաց, անկուժ վերադարձաւ»: Պատկերները աջող են»:

—

ԲԵԼԻՑ-ԿԼԻՉԻՑ մեզ գրում են. «Օգոստոսի 18-ին Շուլավէրից եկող պօստին ուղեկցել են 12 չափարներ, մինչ սովորաբար ուղեկցում էին 2 հոգի: Պատճառը հետևեալն է. Սարվան գիւղի մօտ աւազակները յարձակվում են մէկ չափարի վրա, որը գնում էր պաշտօնական գործով, խլում են նրանից հրացանը, բոլոր փամփուշտները, ուսերի վրայից պագօնները և ասում են. «Գնա ուր ուզում ես յայտնիր, որ Հալէյը այստեղ է»: Ինչպէս պատմում է կողոպտված չափարը, աւազակն իսկապէս Հալէյն է եղել, որին խիբք ճանաչել է»:

—

ԱՐՄԱՒԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Երկար ժամանակ է, որ մեր հասարակութիւնն անհամբեր սպասում է թեմական Առաջնորդի այցելութեան: Բազմաթիւ հարցերի մէջ, որոնք սպասում են Առաջնորդի վճռին, մէկն էլ այստեղի քահանայ Խաչերեսեանի գործն է: Յիշեալ քահանայի դէմ բազմաթիւ բողոքներ են տեղացել կօնսիստորիան, սակայն բոլորն էլ մնացել են «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ գաւառից մեզ հաղորդում են. «Երաշտութեան պատճառով հացահատիկները վնասվեցին: Հացաբոյսերի ծղոտը, այսինքն՝ դարմանի մասը լաւ է զարգացել, իսկ հատիկները չմշկել են և խեղդվել»:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Բօրչալուի և Ախալքալաքի գաւառներում գտնվող Թրեալիտ, Քեօռօղլի և Աբուլ լեռների արօտատեղերը յանձնվեցին գիւղացիներին՝ երկրագործութեան մինիստրի նոր կարգադրութեան համաձայն: Մի քանի կտոր ազատ արօտատեղ թողված են այն գիւղերի համար, որոնք արօտների կարիք ունեն: Այդ գիւղերի հասարակութիւնները պէտք է խնդիրքով դիմեն պետական կալուածների վարչութեան»:

—

ՍՕՉԻՒՑ մեզ գրում են. «Իւրաքանչիւր տարի ծովում լողանալու համար եկուորների թիւը հետզհետէ շատանում է: Այս տարվայ բազմութիւնը՝ համեմատելով անցեալի հետ, համարեա եռապատիկն էր: Յուլիս ամսին վարձու համար պարապ սենեակ գտնելը մեծ բախտաւորութիւն էր. երեք հիւրանոցներն էլ լի էին բոլորովին: Դա Սօչիի մեծանալուն մեծ զարկ է տալիս, մանաւանդ առևտրական տեսակէտից. բայց ցաւելով պիտի յայտնենք, որ մեր քաղաքային վարչութիւնը բոլորովին աչքից բաց է թողել մաքրութեան գործը. ծովեզերքը, ուր գլխաւորապէս լողանում են, միշտ անմաքուր է: Ուր լողանում են մարդիկ, նոյն տեղում և լողացնում են ձիեր, շատ անգամ էլ գոմէշներ: Չը կայ նաև լողարան: Անցեալ տարի ալիքներին զոհ գնաց մի 18 տարեկան պատանի, իսկ այս տարի ամսիս 16-ին՝ մի հասակաւոր ռուս»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐԻԶԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

—

Հեռագրներից յայտնի է, թէ ինչ անակնկալ դէպքեր երևան եկան Դրէյֆուսի գործի մէջ: Գնդապետ Անրիին կալանաւորելուց յետոյ գեներալ Բուադէֆր, ֆրանսիական ընդհանուր շտաբի գլխաւորը, նա, որ Զօլայի դատի ժամանակ այնքան հաստատ կերպով յայտարարեց, թէ ինքը կը հրաժարվի իր պաշտօնից, եթէ Զօլան չը դատապարտվի, գրեց զինուորական մինիստրին հետևեալ նամակը, օգոստոսի 18-ին.

«Պարոն մինիստր: Ես այս րօպէին ապացոյց ստացայ, որ իմ հաւատը դէպի գնդապետ Անրի, քննիչ բիւրօի գլխաւորը, չարդարացաւ: Այդ հաւատը, որ կատարելապէս անպայման էր, ինձ հասցրեց այն դրութեան, որ ես մոլորութեան մէջ ընկայ և յայտարարեցի՝ թէ իսկական է մի դօկումենտ, որը իսկական չէր և ներկայացրի ձեզ իբրև իսկական դօկումենտ: Այս պատճառով, պարոն մինիստր, պատիւ ունիմ խոնարհաբար խնդրելու ձեզ որ ինձանից վերցնէք իմ պարտաւորութիւնները: Բ ո ւ ա դ է ֆ ր»: Կավենեակ այս պատասխանը գրեց օգոստոսի 19-ին.

Ս ի ր ե լ ի գ ե ն ե ր ա լ: Ինձ անհրաժեշտ է թւում, որ դուք ինքներդ նախագահ էք այն դօկումենտների քննութեան, որոնք առաջացրին ձեր չիտակութեամբ կատարած սխալը: Միայն այդպայում, եթէ դուք կը պնդէք ձեր մտադրութիւնը, ես կարող եմ վճռել ձեր ինձ առաջարկած հարցը: Կատարեալ յարգանքով և անձնուիրութեամբ՝ Կ ա վ ե ն ե ա կ»:

Բուադէֆր չնորհակալութիւն յայտնեց մինիստրին, որ ընդունել էր թէ ինքը չիտակութեամբ է գործել, բայց պնդեց իր հրաժարականի վրա: Կավենեակ ընդունելով հրաժարականը, ինչպէս հաղորդում է հեռագիրը, ինքն էլ հրաժարվեց, քանի որ Դրէյֆուսի գործի վերաքննութիւնը անհրաժեշտ է դարձել, իսկ նա հակառակ է վերաքննութեան:

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

—

Բ օ ս տ օ ն, օգոստոսի 15-ին

Բաւական ատեն է, որ գաղթականութեան կեանքէն կարևոր բան մը չեմ գտած գրելու: Ասոր պատճառներէն մէկը պատերազմն է, միւսը՝ ամրան տաքն: Քանի որ պէտք եղածին չափ պատերազմ կայ, առ այժմ անով կը զբաղինք, առանց մեր հաշւոյն կռիւներ ստեղծելու սովորական պէտքը զգալու, իսկ տաքութիւնը թոյլ չը տար ժողովներ գումարելու. ազգային և կուսակցական խնդիրներ ու ժողովներ հիմա արձակուրդ ըրած են: Բացառութիւն համարելու է Մաշտոց վարդապետը, որ հակառակ ամեն կարգի ու կանոնի, այս տաք ժամանակը ելաւ հրաժարեցաւ և Շիկակօ գնաց՝ արեմտեան նահանգներու ընդհանուր հովուի պաշտօնով (և կոնդակով ալ կը յուսանք): Մեղադրելի չէ սակայն հայր սուրբը. Ուստըրի եկեղեցին վերջերս փուլի ատրճան տաքցեր էր, նոյն իսկ արձակուրդի ամսուն հոն չէր կեցուեր: Հայր Մաշտոցի թողած թափուրը սակայն նոր խնդիր մը մէջ կը բերէ կրկին—եպիսկոպոսի մը, կարող առաջնորդի մը խնդիրը: Եթէ ժամանակը ձմեռըլլար և բարեխառնութիւնը թոյլ տար ուղեղներուն գործելու, կրնայինք հաւատալ, թէ զանազան հայաբնակ քաղաքներու մէջտեղ բանակցութիւններ կատարուելով՝ օրինական քուէով կարելի պիտի լինէր լաւ առաջնորդ մը ընտրել. սակայն Ամերիկայի հայերը մինչև հիմա իրենց իրաւունքներուն վրա պնդելու քաջութեան մէջ փայլած չեն: Վերջերս մանաւանդ այլ և այլ կողմերէ ընդհանուր հովուի անուան տակ անիմաստ վէճեր և աւելի անիմաստ յօդուածներ երևան եկած են, որոնք ժողովուրդին միտքը կը շփոթեն: Երանի թէ այս անգամ ուսուցըլք, առանց աճապարելու, խնդիրը ուրիշ քաղաքներու տեսակէտէն ալ քննելով՝ խելացի որոշում մը տային:

Հայրենիք դարձողներ դեռ շատ կան, նոր հնացողներն ալ հետզհետէ կամուսնանան: Նիւ-Եօրքի «Տիգրիս» թերթը հարսնիքի լուրեր դրամով պիտի հրատարակէ՝ ասով հասոյթի խոշոր աղբիւր մը գտած լինել կարծելով: Հայուհիներու պակասը պատճառ կըլլայ, որ ոմանք օտարուհիներու կուտան իրենց սիրտը և անունը: Հարուստներ միայն կրնան ճանապարհածախս վճարելով Թիւրքիայէն աղջիկ մը բերել տալ, երբեմն այդ ծախքը վճարելով հանդերձ՝ կրկին ամուրի մնալ կը ստիպուին: Անցեալ օր տեղական թերթերը գրած էին հայուհիի մը վրա, որ Նիւ-Եօրք հասնելով մերժած է ամուսնանալ այն մարդուն հետ, որուն հետ լուսանկարով նշանված էր. աղջիկը իր ձեռքին հետ կը մերժէ տալ նաև մարդուն 300 դօլար դրամը, որ իբր ճանապարհածախսք ղրկված էր Խարբերդ: Փաստաբան, վարդապետ, բարեկամներ բան մը չը կրցին ընել, խեղճ մարդը թերևս ստիպվի դատարան դիմել: Այս առաջին դէպքը չէ, որ կը պատահի: Անցեալ տարի Ուստըրի մէջ ալ օրիորդ մը կը պսակուէր մէկու մը հետ, երբ ճանապարհածախսը վճարող երիտասարդը իր սենեակը քաշուած իր բաղդին վրա կողբար, անիծելով կանանց փոփոխամտութիւնը: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ հայ երիտասարդներ ամերիկուհիներու հետ կարգուին հոս ու հոն: Այս, ընդհակառակը, սովորական դարձած կերևի: Ոմանց կարծիքով տեղական լեզուն և բարքերը սորվելու միակ կերպն է այս, թէև կը ճանչնամ հայ մը, որ իր ամերիկացի կնոջ հետ խօսելու համար իբր թարգման կը գործածէ իր փոքր աղջիկը, որ շատ արագ և մաքուր կը խօսի թէ հօրը և թէ մօրը լեզուները:

Արմէն

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Սերբիական նախկին թագաւոր Միլան մի պամֆլէտ է հրատարակել Անգարիայում, որի մէջ շատ խիստ յարձակումներ է գործում Չեռնոգորիայի Նիկոլայ իշխանի վրայ: Թէև բրօշիւրը կեղծ անունով է ստորագրված, բայց մի քանի խօղութիւններից, որոնք կարող էին յայտնի լինել միայն Միլանին և Նիկօլային, իմացվել է որ հեղինակը Միլանն է:

—Ֆրանսիական կառավարութիւնը որոշել է վերջապէս ռէֆօրմներ մտցնել Ալժիրում: Պաշտօնական հրովարտակներն այդ մասին արդէն հրատարակված են:

—Բելգիայի Լէօպոլդ թագաւորը որոշել է կօլօնիաներ ձեռք բերել Ասիայում: Ազատամիտ և արմատական մամուլը սաստիկ յարձակվում է այդ ծրագրի վրա, որովհետև գաղթականու-

թիւնները կը պահանջեն գինուորական նաւատորմ ստեղծել: Թագաւորը յոյս ունի, սակայն, համակրութիւն գտնել պարլամենտում և սենատում:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

„Neue Fr. Presse" լրագրի աշխատակիցը հաշակաւոր պատմաբան Մօմզէնի հետ հետևեալ խօսակցութիւնն ունեցաւ.

Հարց.—Ի՞նչ կարծիք ունէք գերմանական նաւատորմային ծրագրի մասին:

Մ օ մ զ է ն.—Բացարձակ ասած. մեզ համար նաւատորմը ճարպիկ խաղի համար է: Ասում եմ ճարպիկ խաղի և ոչ թէ յիմարութեան համար: Մենք պէտք ունենք նաւատորմի, որպէս զի մեր անդրծովային առևտրական շահերը ապահովուած լինինք. նաւատորմը այդ նպատակին պէտք է ծառայի և ոչ թէ նուաճումների: Մի դրօշակ մեզ հարկաւոր է ծովերի վրա ունենալ, բայց բոլորովին մէկ է՝ թէ նրա ետևը քանի թնդանօթ թագնուած կը լինի...

Հարց.—Այժմ աշխատում են Անգլիայում Գերմանիայի բարեկամութիւնը ձեռք բերել. հնարաւո՞ր էք համարում Անգլիայի և Գերմանիայի դաշնակցութիւնը:

Մ օ մ զ է ն.—Անգլիայի այդ ցանկութիւնը մեզ մօտ ընդունվում է հեգնօրէն: Նոյն հեգնութիւնը, ի հարկէ, աւելի մեծ չափով, ունեն ամերիկացիները: Ես չեմ հաւատում անգլօ-ամերիկական դաշնակցութեան, աւելի էլ պակաս եմ հաւատում մի մեծ գերմանական դաշնակցութեան, որ տեղի ունենար անգլօսաքսերի և գերմանացիների մէջ: Անգլիացիները կարող էին ի հարկէ դաշնակցի պէտք ունենալ, որովհետև Ռուսաստանը և Ֆրանսիան նրան սպառնում են: Բայց ո՞վ կը համաձայնվէր մէջտեղ ընկնել՝ սրանց գործերը գրտելու համար: Ես կարծում եմ աւելի շուտ—Ֆրանսիան, Գերմանիան և Ռուսաստանը կը միանան անգլիական երկիրները բաժան բաժան անելու համար. Ֆրանսիան կը խլէր Եգիպտոսը, Գերմանիան՝ Կապլանդիան իսկ Ռուսաստանը՝ Հնդկաստանը...

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
ԼԵՒՈՆ ԽԱՆ-ԱԳԵԱՆԻ
Գիւղատնտեսական գործիքներ եւ մեքենաներ
Բացատրական բառարանով և 250 նկարով: Հրատարակութիւն Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան:
ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊԷԿ.
Դիմել՝ ТИФЛИСЪ, Общество изданія армянск. книгъ. 39—40

Պատուաւոր մի ընտանիք
ցանկանում է գիշերօթիկ աշկերտ և աղայ պահել: Տղայքը 10—14 տարեկան լինեն: Հասցէն՝ Բէթղեհէմսկայա փող., № 1, տուն Թադէոսեանցի:
2—2

ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ ՄԻ ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ
ընդունում են
գիշերօթիկ աշակերտներ
Լազարեան ճեմարանում և գիմնազիոններում սովորող աշակերտներից, նոյնպէս պատրաստում են այդ ուսումնարանները մտնելու համար: Պայմանների համար դիմել այս հասցէով.
Москва, Банкирская контора Джамгаровыхъ, Петру Минаевичу Катанянцу. 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Ե. Ի. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ
մասնագէտ կոկորդի, քթի և ականջի հիւանդութիւնների:
Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյեան. Վելեամինովսկայա փողոց, տուն № 4, Դումայի հանդէպ:
(և. չ. ո.) 2—30

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Լոյս տեսաւ
Գ. ԷԲԵՐՍԻ
ՄԱՐԴ ԵՄ
(Homo sum)
Վէպը: Գերմաներէն բնագրից թարգմանեց Ստ. Մալխասեանց
428 երես: Գինը 1 րուբլի: Դիմել՝ Тифлисъ. Армянское Издательское Общество.
(չ. չ.) 10—20

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ Ս. Ջ. ԽԻՋԱՆԵԱՆ
Վերադարձաւ Թիֆլիս, և առաջվայ նման ընդունում է հիւանդներ: Հասցէն՝ Սօլօլակ, Սերգիեվսկայա փողոց, № 1. 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՐԹՈՒՂԵԻԻ ԴՊՐՈՑԻ
ընդունելութիւնը և վերաքննութիւնները սկսվելու են օգոստոսի 25-ից: 2—3

Լոյս տեսան հայերէն լեզուով
ՋՕՆ-ՍՏԻՒԱՐՏ ՄԻԼԼԻ
„ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ"
Գինը 1 րուբլի 20 կոպէկ
„ԻՐԼԱՆԴԻԱՅԻ ԴԱՏԸ"
ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Գինը 80 կոպէկ
Ձանապարհածախսը հրատարակողից:
Դիմել՝ МОСКВА, Сухаревская площадь, № 306, Л. Д. Сарксянцу. 4—10

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՕՎԱՅԻ
ԵՐԳԵՐԻ ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ
Թիֆլիսի բարբառով և Գէորգ Ախվերդեանի քերականութիւնով, Մ. 1852 թ. վաճառվում է փոխանակ նախկին 1 րուբլու՝ 50 կոպէկով:
Դիմել ԹԻՖԼԻՍ՝ Կենտրօնական գրավաճառանոց: (ո.) 3—5

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
սրանով յայտարարում է, որ դպրոցում վերաքննութիւնները սկսվելու են օգոստոսի 26-ին, իսկ նորեկ աշակերտների քննութիւնները՝ 31-ին: Նորեկների խնդիրների ընդունելութիւնը՝ օգոստոսի 22-ից մինչև օգոստոսի 29-ը: Խնդիրների հետ անպատճառ պէտք է ներկայացվեն. 1) ծնընդեան վկայականը (իսկական և ոչ քաղուածք) և 2) ծաղկի վկայականը:
Առանց վկայականների աշակերտները չեն ենթարկվի քննութեան:
Բ. և Գ. պատրաստականներում և Ա. դասարանում տեղ չը լինելու պատճառով ընդունելութիւն չի լինիլ:
1—2 Տեսուչ՝ Ս. Բաղդեան

Դ Պ Ր Ո Ց ԵՒ Պ Ա Ն Ս Ի Օ Ն
Գ. Լ. ԿՈՒՋԱՆՕՎԻ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ միջնակարգ դպրոցների, այն է՝ գիմնազիաների, պրոգիմնազիաների, ռէալական, երկրաչափական և տեխնիկական դպրոցների համար ՍԿՍՎԱԾ Է ՕԳՈՍՏՈՍԻ 24-ից: ՈՒՍՄԱՆ սկիզբը սեպտեմբերի 1-ից: Հասցէն՝ Սադովայա փողոց, տուն բժ. Քուչարեանցի: № 50.
1—3 Կառավարիչ դպրոցի՝ Գ. Լ. ԿՈՒՋԱՆՕՎ

ՏԱՆՏԷՐԵՐԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Ունենալով ՍԱՅԼԵՐ և ՄՇԱԿՆԵՐԻ ԱՐՏԵԼ, Թիֆլիսի պ.պ. տանտէրերին և հաստատութիւններին ծառայութիւնս եմ առաջարկում՝ մ ա ք ր ե լ ու տ ա ն ե լ ժողոված աղբն ու ցեխը թէ փողոցներից և թէ աղբարկղներից: Հասցէս՝ Ալէքսանդրովսկայա փողոց, № 29.
3—10 Մ ա ր. Կ ո ս տ ա ն ե ա ն ց

ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԱՊԱՍՏԱՐԱՆԻ
համար հարկաւոր է քաղաքի ծայրերում բ ն ա կ ա ր ա ն, 15—20 սենեակից բաղկացած, բոլոր յարմարութիւններով, մեծ բակով, և եթէ կարելի է, այգիով: Դիմումները ուղղել Թիֆլիսի քաղաքային Ուպրավային: 3—3

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
ՏԱՍՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ա տ ե ս տ ա տ ն ե ր:
Աւանդելի առարկայք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:
Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիեվսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձ ր ի ա պ է ս եղբ. Ծովիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (չ. չ.) 21—25

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
ՏԷՐ-ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ
Աշակերտների ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ կը սկսվի օգոստոսի 22-ից: ՈՒՍՈՒՄԸ կը սկսվի սեպտեմբերի 1-ից: Հասցէն՝ Սօլօլակ, Սադովայա փողոց, № 46. 4—10

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ առ 1-Ն ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1898

ՊԱՀԱՆՋՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ) . . .	169,871 —	227,342 —	397,213 —
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկ. բաժնում	585,790—97	2,240,585—60	2,826,376—57
3. Զեղչ. (Disconto) մուրհ. երկու ստորագրութ.	4,379,397—24	3,092,294—70	7,471,691—94
4. Զեղչ. մուրհ. մի ստոր. ապահ. տոկոս. թղթ.	133,400—03	6,000 —	139,400—03
5. Զեղչումն տոկոսաբեր թղթ., կտրօն. և այլն	54,147—62	66,338—64	120,486—26
6. Փոխատուութիւն գրաւականով			
ա) Պետութիւնից ապահ. տոկոսաբ. թղթերի.	1,260,788—54	968,593—49	2,229,382—03
բ) » ոչ ապահ. » »	709,458 —	43,450 —	752,908 —
գ) Ապրանքների	80,375 —	830,562—21	910,937—21
դ) Ոսկու և արծաթի	— —	58,596—26	58,596—26
7. Բանկի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր.	1,919,505—49	182,583—86	2,102,089—35
8. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր.	225,273—68	36,185—31	261.458—99
9. Տոկոսաբեր թղթեր պահեստի դրամագլխի.	— —	— —	— —
10. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	639,176—24	— —	639,176—24
բ) Բանկի հաշիւը (Nostro)	934,270—38	— —	934,270—38
11. Բաժինների հաշիւը կենտրօնական վարչութեան հետ	1,642,301—34	— —	1,642,301—34
Կենտրօնական վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ	— —	1,906,138—65	1,906,138—65
12. Պայմանաժամն անցուցած փոխատուութեան	36,415 —	123,285—92	159,700—92
13. Բողոքված մուրհակներ	11,490 —	1,915—55	13,405—55
14. Ընթացիկ ծախսեր	48,210—25	36,759—04	84,969—29
15. Կանխարասիք և սկզբնական ծախսեր . .	2,684—56	5,768—28	8,452—84
16. Յետ ստացուելիք ծախսեր	13,477—49	8,666—45	22,143—94
17. Գնումն և վաճառ. արժեթղթ. բաշխմանւթ.	— —	— —	— —
18. Անշարժ կալուածք	— —	69,279—85	69,279—85
Ր. Ա.	12,846,032—83	9,904,345—81	22,750,378—64

ՊԱՐՏՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Հիմնական դրամագլուխ (10,000 բաժնետոմսեր á 200 րուբլ)	2,000,000 —	— —	2,000,000 —
2. Պահեստի դրամագլուխ	1,000,000 —	— —	1,000,000 —
3. Առանձին մասնաւոր ֆօնդ	14,693—80	— —	14,693—80
4. Դրամագլուխ չինջուցման անշարժ կալուածքի	— —	5,038—23	5,038—23
5. Դրամական աւանդներ՝	— —	— —	— —
ա) Պայմանաժամով	4,994,780—41	4,556,448—25	9,551,228—66
բ) ց'Պահանջ	183,860—63	270,373 —	454,233—63
գ) Ընթացիկ հաշւով, հասարակ	1,388,575—74	2,951,238—28	4,339,814—02
դ) » » պայմանաւոր . .	— —	106,449—14	106,449—14
6. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	1,188,805—88	— —	1,188,805—88
բ) Բանկի հաշիւը «Nostro»	110,633—97	— —	110,633—97
7. Բաժինների հաշիւը կենտրօնական վարչութեան հետ	— —	1,687,222—37	1,687,222—37
Կենտրօնական վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ	1,581,194—72	— —	1,581,194—72
8. Բանկի բաժնետոմսերի անվճար կտրօնների բաշխը	5,978—40	— —	5,978—40
9. Չը վճարված տոկոսներ, աւանդների, ընթացիկ հաշիւների և այլ գործողութիւնների	111,438—55	97,017—06	208,455—61
10. Ստացված տոկոսներ և յանձնարարականներ	191,565—32	147,012—16	338,577—48
11. Փոխանցիկ գումարներ	74,505—41	83,547—32	158,052—73
12. Արդիւնք 1897 թ.	— —	— —	— —
Ր. Ա.	12,846,032—83	9,904,345—81	22,750,378—64

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 25 Августа 1898 г.
Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13